

**თვალხილული ჯოჯოხეთი გურამ ოდიშარიას
„დევნილთა უღელტეხილის“ მიხედვით**

**A Visible Hell according
to Guram Odisharia's „Pass of the IDPs“**

მანანა ხვინგია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Manana Khvingia

Sokhumi shtate University
Georgia, Tbilisi

ABSTRACT

The tragic events that unfolded during the Georgian-Abkhazian conflict of 1992-1993, which can be more accurately characterized as a Georgian-Russian war, continue to hold significant relevance today, particularly in light of the ongoing Russia-Ukraine war. This conflict resulted in the occupation of 20% of Georgia's territory by Russia, making it imperative to examine the facts, events, and objective reality surrounding this period. This research aims to convey to readers the harrowing chronicles of the 20th century's recent past, ensuring that future generations understand the immense suffering endured by their parents and grandparents, and recognize Abkhazia as their homeland.

The story “Pass of IDPs,” written by Guram Odisharia on October 15-16, 1993, just three weeks after Abkhazia's fall, remains a poignant account that vividly captures the ongoing turmoil and unhealed wounds of that time. The authenticity and raw emotions conveyed within the narrative reflect its immediate proximity to the unfolding events. Notably, Odisharia dedicated the story to his daughter, Salome Odisharia, emphasizing the importance of transmitting history to future generations.

“Passage of the IDPs” aptly describes Odisharia's documentary-artistic account, reflecting the harsh reality faced by displaced individuals along their arduous journey. The pass itself had no previous name and was christened after the destitute population, who had no alternative but to traverse this treacherous route to save their lives. Reading Odisharia's skillfully penned truth evokes an overwhelming sense of sorrow. The story unveils the relentless struggles and hunger endured by the doomed population, exacerbated by the merciless forces of nature. Freezing conditions plagued

their arduous journey, where pausing for respite meant certain death, and the prospect of relief remained elusive. Odisharia does not shy away from depicting the grim reality of the road, exposing not only acts of kindness, support, and love, but also instances of robbery, betrayal, pain, and tears.

Despite the profound tragedy and anguish, the story imparts a glimmer of hope - the belief that, sooner or later, everyone will return to their homes. Moreover, the significance of this narrative lies in its capacity as a historical source, with the characters representing real people who directly experienced this unfathomable tragedy.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთი მხატვრულ ლიტერატურაში, გურამ ოდიშარიას მოთხრობა „დევნილთა უღელტეხილი“.

Keywords: Abkhazia in fiction, Guram Odisharia's short story „The Pass of the Deportees“.

გურამ ოდიშარიას მოთხრობა „დევნილთა უღელტეხილი“ დაიწერა 1993 წლის 15-27 ოქტომბერს, აფხაზეთის დაცემიდან სამ კვირაში, როდესაც მოვლენები ჯერ ისევ დუღდა, ღია ჭრილობას სისხლი ჯერ კიდევ სდიოდა. ამიტომაც თხზულებაში აღწერილი მოვლენები და ფაქტები ახალია, ყველაფერი ნამდვილი და ტკივილით გადმოცემული. მიუხედავად სულიერი სიმძიმისა და ფიზიკური ტკივილისა, გურამ ოდიშარიამ, როგორც მწერალმა, სასწრაფოდ ფურცლებზე გადმოიტანა გონებაში აღბეჭდილი და ნანახ-განცდილი. როცა წერდა, ალბათ, მაშინ ნაკლებად ფიქრობდა იმაზე, რომ ამას შემდეგ „ოქროს ფასი“ დაედებოდა. მოთხრობის მთავარ ღირსებად უპირველესად ის უნდა ჩაითვალოს, რომ მწერალმა იცის, რას წერს და რატომ. მართლაც, თაობები ამ მოთხრობით ეცნობიან იმ უმძიმეს რეალობას, რაც აფხაზეთის მკვიდრთ გადაიტანეს. სიმბოლურიცაა, რომ მწერალმა მოთხრობა თავის შვილს, სალომე ოდიშარიას, მიუძღვნა. ამით მან მთავარი სათქმელიც გამოხატა: მომავალმა თაობამ უნდა იცოდეს თავისი ისტორია.

გურამ ოდიშარიას „დევნილთა უღელტეხილი“ დოკუმენტურ-მხატვრული მოთხრობაა. „დევნილთა უღელტეხილი“ კი ზუსტად მიგნებული სათაურია. ამ უღელტეხილს იქამდე სახელიც კი არ ჰქონია. იგი მას შემდეგ დაერქვა, რაც განწირული მოსახლეობა, რომელსაც სხვა გამოსავალი არ დარჩენოდა, სიცოცხლის გადასარჩენად დაადგა ამ გზას. გურამ ოდიშარიას ოსტატური კალმით გადმოცემული სინამდვილის წაკითხვა ცრემლების გარეშე შეუძლებელია.

მწერალი მისთვის ჩვეული ოსტატობით, სიდინჯით, თანმიმდევრულად და დალაგებულად, ყოველგვარი შელამაზების გარეშე გადმოგვცემს იმ უმძიმესი დღეების რეალურ ისტორიას.

ხშირად შემოქმედთათვის ნამდვილი ამბავი ან ფაქტი გამხდარა ამა თუ იმ ნაწარმოების შთაგონების წყარო. გურამ ოდიშარია კი თავადაა ამ მოთხრობის პერსონაჟიც, რეჟისორიცა და ოპერატორიც იმ 100 000-ზე მეტ ადამიანთან ერთად, რომლებიც ერთად დაადგინეს ამ ჯოჯოხეთურ გზას.

გურამ ოდიშარია, როგორც იქაური მკვიდრი, გრძნობდა დიდი საფრთხის მოახლოებას, რომელსაც საფუძველი რუსეთმა ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში ჩაუყარა, და მოთხრობაში წერს კიდევაც: „...უღელტეხილი ბევრად ადრე დაიწყო, უფალო, ვიდრე მასზე შევდგი ფეხი“... (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>) და ლოცვასავით გრძელდება: „შენ დაიფარე ყველა გაჭირვებული, მამავ ჩვენო, ნათელო დიადო, რწმენავ... – დაახლოებით ასე ვესაუბრებოდი ღმერთს ორი ოქტომბრის, ალბათ ყველაზე საშინელ დამეს საკენ-ჭუბერის უღელტეხილის უმაღლეს მონაკვეთში, სწორედ იმ დამეს, როდესაც ჩემს თვალწინ და ჩემს ხელებში რამდენიმე ადამიანმა ჩიტივით დალია სული“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>).

ავტორი თავადაა მთხრობელი და ფოტოგრაფიული სიზუსტით აღწერს ყოველ ნაბიჯს, საათსა თუ დღეს, თუმცა ეს არ არის უბრალოდ ფირზე აღბეჭდილი უბრალო ფაქტი, არამედ ყველაფერი გაჟღერებულია ცრემლით და ტკივილით, დარდით და სევდით. ფილმის კადრებივით მიჰყვება ერთმანეთს ბარგმოკიდებული მოსახლეობა, „ნაბიჯარეული ჯარი“, ნაცნობი თუ უცნობი, რომლებიც ერთმანეთისთვის ახლობელი გამხდარან. ყველა მხოლოდ ერთზე ფიქრობს – გამოაღწიოს; დარჩენა სიკვდილს უდრის.

მოთხრობაში არაა არანაირი პათეტიკა, მხოლოდ მწარე სიმართლე – ბედის ანაზარა მიტოვებული მოსახლეობა და გზა, რომელზედაც „მოაბიჯებს ჯვრის სიმბოლოთა გათანგული ჯვარცმული ხალხი“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>). მწერალი თანაუგრძნობს უღელტეხილზე მომავალ ჯარისკაცებს: „მოდინ თავჩაქინდრული, სიამაყეშელახული მეომრები, თვალს ვერავის უსწორებენ, ზოგიერთი ნაცნობს ემალება, მზერას არიდებს“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>).

ემოციურადაა გადმოცემული, როგორ იბრძვის განწირული მოსახლეობა დასძლიოს სირთულე, შიმშილი. გასასტიკებული ბუნება კი კიდევ უფრო ამძაფრებდა ისედაც გაუსაძლის ყოფას. ხალხი გზადაგზა იყინებოდა, გაჩერება სიკვდილს ნიშნავდა – გზას კი დასასრული არ უჩანდა – იწყება სიკვდილ-სიცოცხლის გზა – უღელტეხილის ალპური ზონა.

ზღვისპირელებმა მთის ერთი კანონი უკვე ვიცით – არ შეიძლება მწვერვალზე შეჩერება, იქ მხოლოდ ბალახი და ედელვასის ხარობს, წამლად ერთი ხეც არ დგას – ცეცხლს ვერ დაანთებ. მწვერვალზე გაჩერება სიკვდილია (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>).

მწერალი შეულამაზებლად, გადამეტების გარეშე აღწერს უღელტეხილზე არსებულ რეალობას: თანადგომასთან, სიყვარულთან,

დახმარებასთან ერთად იყო ყაჩაღობაც, გაუტანლობაც, სისასტიკეცა და ღალატიც. იგი გულისტკივილით წერს ისეთ ადამიანებზე, რომელთაც მხოლოდ „თავიანთი თავი“ უჭირდათ და ასკვნის: „ომმა და უღელტეხილმა მათ ვერაფერი ასწავლა“.

ტრაგიკული რეალობა მხატვრულად ძალიან ძნელი გადმოსაცემია და მხოლოდ მწერლის ოსტატობაზეა დამოკიდებული. გურამ ოდიშარიამ, მიუხედავად ფსიქოლოგიური და ემოციური ფონისა, შეძლო შეენარჩუნებინა წერის მისეული მანერა: „წვანან ისინი მშვიდად, ხელში ქალაღდის ნაგლეჯი უპყრიათ თავიანთი სახელითა და გვართ, ზუსტად ისე, ვით ახალშობილებს სამშობიარო სახლში. დამთავრდა სრბოლა მათი, დამთავრდა დევნა, მაგრამ... ისინი მაინც განარძობენ თავიანთ სვლას, თავიანთ ლტოლვას უკეთესი საქართველოსკენ, სადაც ყველაფერი რიგზეა, სადაც ადამიანები პატრონობენ ერთმანეთს, სადაც კაცი ქვეყნის ერთგულია და ქვეყანა – კაცის, და არავინ კლავს ერთმანეთს არც იარაღით და არც დევნით“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>).

მთა მარტო სიმაღლე არაა. იგი ადამიანის სულისა და ცხოვრების განმსაზღვრელია და ერთგვარად ადამიანის ლუსტრაციასაც ახდენს: „მთა დიდი სიყვარულივითაა, დიდი სიყვარული კეთილს უფრო აკეთილშობილებს, ბოღმიანს უფრო მატებს ბოღმას, ხარბს – სიხარბეს, ძუნწს – სიძუნწეს, გულუბრყვილოს – გულუბრყვილობას... მთა ომივითაა, რენტგენის სხივებით ამჟღავნებს ყველას. ტამარივითაა მთა – ვისაც ცოტათი მაინც სწამს ღმერთის და ცოტათი მაინც უყვარს ადამიანი, აქ განიწმინდება“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>).

მოთხრობაში ერთ-ერთი ეპიზოდი ხართან შეხვედრას და მწერლის ყურადღების ობიექტი ხდება ეს მშვიდი, წყნარი, ადამიანისათვის ერთგული და ჭაპანგამწე პირუტყვი. თითქოს რა უნდა იყოს გასაკვირი, რომ ვიღაცა ამ გაჭირვების ჟამს სწორედ მისი დახმარებით ცდილობს დააღწიოს თავი ჯოჯობეთს?! გურამ ოდიშარია მწერალია, მის მიერ მოვლენებისადმი ხედვა და აღქმა განსხვავებულია; ამიტომაც ხარი ამ შემთხვევაში არა დამხმარე ძალა, არამედ თანამოზიარეა ადამიანთა გაუსაძლისი მდგომარეობისა: „საკუთარ ქანდაკებას დამსგავსებული ხარი გაოგნებული დაჰყურებს აღმართზე ამომავალ, ტალახში ამოთხვრილ კაცთა მოდგმას“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>). მათ შორის რაღაც ღვთიური, უხილავი კავშირი იბმება: „მეჩვენება სანთლებივით ანათებენ ხარის რქები“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>). სანთელი ხომ რწმენა, იმედი და ძალაა. არა მგონია, მწერალს იმ წუთებში შოთა ნიშნიანიძის ლექსი „ხარი“ მოჰგონებოდა, მაგრამ საოცარი მსგავსებაა ამ უფლისგან დალოცვილი პირუტყვის შეფასება-დახასიათებაში. ორივე მაღლობასთან ერთად ბოდიშსაც იხდის მის წინაშე, რადგან საბოლოოდ იმეტებენ მას.

„აგრემც ვალმოხდილ, ნაჯაფარ ბებერ ქედს ვენაცვალეზი,
სულ ნაღვლიანი რადა გაქვს ჯიღა, საცერა თვალეზი!..“

...

ოფლში და პაპანებაში ერთად ვართ გამონახარში.
 ფეხზე მაცმევედი ქალამანს, ყანწს მომაწვდიდი ნადიმში,
 დაგკლავდით დიდ ზამთრობისას, – მაძღრად გვყოლოდა ბადიში.
 ძეობა იყო – გლუხკაცი ისევ შენ გდებდა იმედებს,
 ღრეობა იყო, ვაიმე, ისევ შენ გამოგიმეტეთ.
 ქორწილი იყო... ვაიმე, მტკიოდა გული საღადრე,
 წამოგაქციეთ ნაჯაფი და ყელი გამოგაღადრეთ.
 ცხედარიც მიპატიოსნე ალაპ-ქელეხის წესებით...
 დავჯექ და ჩემს მარჩენალზე ტირილით ვწერე ლექსები...

(ნიშნინიძე 1985: 281).

გურამ ოდიშარია კი ასე ემშვიდობება ხარს: „აბა, ჩემო წიქარავ, კარგად იყავი, ძმაო, მხსნელო ჩვენო და დამპურებელო. გვაპატიე ადამიანებს სისასტიკე, შეგვინდე ცოდვები. ხომ ხედავ, სანამდე მოგვიყვანა ყოველივე ამან. გგონია, ვერ ვგრძნობ, თუ როგორ გეკუმშება ფუთიანი გული სიბრალულისაგან. ვიცი, გეცოდებით ძლიერ. ვერ გექცოდით, წიქარავ, კაცურად, გვაჭმევდი და გვასმევდი, წაიფორთხილებდი და... გაკვდინებდით ჩვენ – სიბუღვილს ადევნებულები, აგრესიული, მოჩხუბარი არსებები. გიღირდა კი ჩვენი ერთგულება?.. ნეტავ ვინ გამოგზავნა, დალოცვილო, ჩვენდა პატრონად, ძმაო ჩვენო და ღვთაებავ“ (<https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm>)?!

მოვლენების სწრაფი აღქმა, გააზრება, ობიექტური დასკვნების გამოტანა ემოციის ფონზე ადვილი არ იყო, მაგრამ მწერალმა ცივი გონებით ნამდვილი ისტორია დაწერა, რომელიც ბევრი ამ საკითხით დაინტერესებული ისტორიკოსის, ლიტერატორის, მეცნიერისა თუ რეჟისორისათვის მსუყე მასალაა. პერსონაჟები რეალური პიროვნებები არიან, მათთვის, აფხაზეთელთათვის დამახასიათებელი მეტყველებით, სილადით, გაჭირვების დროსაც რომ არ კარგავენ იმედს.

მიუხედავად უმძიმესი ტრაგედიისა და ტკივილისა, მოთხრობაში მაინც არის იმედი, იმედი იმისა, რომ ადრე თუ გვიან ყველა დაუბრუნდება თავის კერას.

გამოყენებული ლიტერატურა

ნიშნინიძე 1989: ნიშნინიძე შ., ლირიკა, ნაწყვეტები პოემიდან. თბილისი, 1989.

ოდიშარია 1993: ოდიშარია გ., „დევნილთა უღელტეხილი“ <https://www.orthodoxy.ge/istoria/apkhazeti/odisharia.htm> (დამოწმება: 15.10.2022).